

Ан Дюгюел

Къщата на художника

Без съмнение мястото, където Клара предпочита да пише, е стаичката в дъното. Естествено, целият музей я пленява с изключителните си богатства, което не подлежи и на съмнение, но в полутъмното ъгълче без прозорци, красено само от две неугледни картини, тя се чувства като у дома си. Между стената и една витрина, където някой царствено е разположил любимите предмети на художника – надгробната му маска и настолната библия, пространството е достатъчно. Тук е и тясната ниша, в която тя се сгушва – сама срещу трагичната картина „*Преждевременно погребение*“... Да, това е кътчето, в което тя изцяло се отдава на своите мечти.

Клара е на дванайсет години – анемично момиченце със страдалческо лице, с богато, освободено от предразсъдъци въображение и с подчертано влечение към самотата. Единственото дете на разведена майка, тя от дълги години прекарва времето си както намери за добре: мама е на работа до седем часа вечерта, а върне ли се у дома, винаги е прекалено изморена, за да ѝ отдели нужното внимание. Оставена сама със себе си, Клара отдавна си е създала свои собствени навици – цяла една своеобразна организация на живот, която съответно подхожда на нейния темперамент и от която тя получава голямо удовлетворение.

Центърът на тази организация е без съмнение музеят Виерц. Намира се на стотина метра от дома ѝ в центъра на квартал Леополд в Брюксел, той няма почти нищо общо с онова, което си представяме, чужд ли думата музей. Бяла, спретната къщичка, заобиколена от подредена градинка, която също с нищо не се различава от съседните. Единственото, по което музеят може да се отличи от залепените на калкан къщи, е окачената на скърцащия портал медна табелка, съобщаваща на посетителите кога могат да направят безплатна визита и часовете на отваряне. Тук винаги ще намерите възрастния уредник-инвалид, настанен на тази лека за него работа от администрация, загрижена за своите пострадали от войната. Пушеш лула на входния праг, независимо от сезона, той е обърнал гръб на светилището и искрено е учуден, когато някой заблуден турист се намери да влезе и посети музея.

Прекрачвайки прага на къщата, човек сякаш се потапя в неизживяна до този момент магия. Ателието на художника се намира отъясно, в средното крило на постройката. Петнадесетметровите високи стени подслоняват огромни платна с изумителни сюжети в рубенсов стил. Страшни, адски същества с диво преплетени тела, огнени пламъци, синкаво-зеленикави заплашителни сенки дебнат, космически вихрушки се изви-ват, спотаени ужаси пълпят. Изпълзели от пъкля архангели, дяволи,

скелети, обезобразени трупове, отвратителни лица с обезумели погледи... картина след картина пред посетителя се разкриват всички фази на потресаващ и главозамайващ филм. Ужасена полуусмивка, око, обезумяло от страх и изскочило от орбитата си... Но това не е всичко! Малко по-нататък е детеубийщата, размахваща в ръце парчетата плът на кървящо, изкормено бебе... а до нея ви чакат „*Виденията и помислите на една отрязана глава*“. Ето го и гримасническият Гигант, натъпкал устата си с израстъците на своите жертви. До него е Наполеон, полузатрупан от накълцаните останки на недоволните воители от гвардията му; следват разбунтувани демони, които заедно с низвергнатите ангели превземат на шум захлупеното от облаци ниско небе, разкъсано от бурята...

Клара не смее да влиза в тази зала. Единствено от коридора тя дръзва да хвърли бърз поглед с полупритворени клепачи, а дългите й мигли, филтриращи картината, предпазват грижовно ретините от агресията на изложените картини. В никакъв случай не бива да се поддава на паниката – това ще е прекалено силна доза за нея. Ала колкото и да внимава, внезапно застигнато от тази крайна лудост, залято като с цунами от обезумелите и запълзели подире му видения на художника, момичето е принудено веднага да отстъпи.

Другите стаи са доста „по-спокойни и човешки“: портретите, пейзажите, скиците са с обикновени размери, смекчаващи обзеления я ужас. Клара минава почти без да се застоява в тях, бърза да стигне до края на музея, където са изложени любимите й платна – „*Преждевременно погребение*“ и „*Величавият Луцифер*“, разбира се, онзи по-своему великолепен, ослепителен Луцифер, оглеждащ внимателно натрапника-посетител от висотата на мрачната си красота – да, това е помещението, от което девойката е направила свое убежище.

От месеци насам тя идва тук всеки ден след училище. В началото изненадан, сега, с течение на времето, уредникът вече е свикнал с безмълвното й упорство и посетителката от „четири следобед“ бързо му е станала някак си по-близка.

„Добър ден!“ – поздравява безизразното, безжизнено личице, минавайки пред него. Той отговаря с кимване и въздишка, без нищо да промълви.

Несмушавана от никого, Клара се насочва право към своята цел, без да се заблуди нито за миг. Влиза в своето убежище и там сваля ученическата си чанта, причинявала до този момент болки в плешките й, измъква отвътре две книжки и три тетрадки, сгущва се в своето ъгълче и потъва в ученическата си работа. Срещу нея преждевременно

погребаният мъртвец, застинал и неподвижен повече от век, с блуждаещ, но светещ в полумрака поглед, напразно се мъчи да откряне своя зле захлупен ковчег, докато Принцът на Мрака с възхитително надменна гримаса покровителствено разперва над нея плащовете на черните си криле, сякаш за да я благослови и вземе под своя закрила.

Сряза е денят, който тя изцяло прекарва затворена в къщата на художника. С блокче и химикалка или пък с някоя стара книга, както й скимне, Клара трескаво пише стихотворения или чете до насита романи. Напуска любимото си уединено местенце малко преди да затворят, едва тогава, когато, влачейки дървения си крак, чиито стонове грозно отехтяват по настланите с плочи коридори, пазачът идва да я предупреди, че вечерта отдавна е настъпила...

И всичко това тя прави въпреки разклатеното си здраве, което с течение на времето още повече се разклаща.

Двадесет години по-късно.

„Нищо не се е променило!“ – мисли си Клара със свито от вълнение сърце. Гърлото ѝ е пресъхнало, някаква буца се надига отвътре в него.

Ето я старата сенчеста улица, съвсем провинциална на вид със своите олющени фасади от XIX век, с лехите от рози и хортензии, с уличните фенери от ковано желязо – да, улицата си е абсолютно същата. Времето тук като че ли е спряло, замряло неподвижно в една безпогрешна, непоклатима леност.

Клара паркира колата пред оградата на музея, излиза. Тя е елегантна, решителна и пробивна млада жена, създадена да преуспява. Журналистка в известен всекидневник, тя се е възползвала от случая да направи репортаж в Брюксел, за да си позволи подобно пътуване дотук, невъзможно по друг повод и в друго време... За нея това е един вид отдушник, който би могъл да я пречисти, да ѝ помогне да се освободи от кошмарите, преследвали я от цяла вечност, обсебили я именно тук, на това място, в което все още се таи тяхната бърлога.

Тя набързо изкачва няколкото стъпала, водещи към градинката с шадраванчето, замлъкнало и то, преминава я с бързи стъпки. Застанал на прага и едва забележимо поостарял, пазачът я поздравява пак така лаконично, както и преди. Сякаш се е разделил с нея не преди години, а вчера. Така е – има неща и събития, над които времето няма повече власт. Този инвалид, както и обкръжението му, са едно от тях – спокоен

наблюдател, оставящ дните да отминават, без да се притеснява от това.

Тя влиза в къщата и се потапя в сладникавостта на лъхналите я мизии. Отново в нея изплуват старите спомени за блудкавия, неприятен дъх на зловонна, разпадаща се тлен, присъщ на онези места, където накуп са събрани много старинни вещи, където въздухът не се обновява, където молекулите са в застой и се обединяват, а после бавно се разпадат в полумрака на мавзолея. Подтикната от нещо, загнездило се дълбоко в съзнанието ѝ, а може би и от тази възкресяваща, сякаш материализираща се пред нея атмосфера, Клара се приближава към ателието. Отново запъпля същият страх, кожата ѝ отново настръхва, като че ли тя пак е на дванайсет години. Страхът от среднощните кошмари. А после идва и принудата, не, по-скоро съблазънта, изкушението да погледне, да втренчи взор внимателно към *онова място*, но вече без защитата на дългите си ресници.

„Този тип явно е бил шизофреник! – мисли си тя, а в действителност шепти, овладявайки с мъка обземащата я тревога. – Наистина е бил шизофреник. Иначе не би могъл да сътвори всичко това. Побъркан странник, мечтател-ексцентрик, излял във величавите картини виденията на своя заболял мозък. И без никакво съмнение в същото време е бил гений. Каквото и да е, талантът му е безспорен!“

Клара спира за миг.

„Дали да вляза вътре? – пита се тя. – Ще имам ли смелост да го сторя?“

Вече двадесет години тя прекрочва този праг насън и мигом се събужда, обляна цялата в пот, готова да закрещи, задавена от ужас. Ала да го извърши найвече си е чиста психотерапия. Иска да си я наложи. Знае, че това е единственият начин да се пречисти, да се освободи от всичко, да се преобрази.

С цената на жестоко усилие тя прави три крачки. Още една. Четири. Връщането вече е невъзможно: виденията се прокрадват насреща ѝ, склепват я в своите обятия.

Най-лошото е да чувстваш как тялото ти настръхва, сякаш се отделяш от него, пренасяш се другаде, неизвестно къде.

Стената, откъм която се намира вратата, е покрита цялата с картини. Непознати за нея. Те са апогеят на този кошмар, рушачата приливна сила на ужаса. Тя никога не ги е поглеждала, дори и в най-смелите пристъпи на наивния си детински героизъм. Какво ли представляват, какви безименни и страховити видения се крият иззад цветовете, добили форми върху платното?

Те приближават. Прокрадват се тихо, спотаени, невидими в полуздрача. Съвсем наблизко са – точно зад гърба ѝ, на няколко сантиметра. Усеща ги почти органически. Чувства тяхното вледеняващо, хипнотично и зловещо присъствие, което натежава в пространството наоколо, лепа се по тялото ѝ. Да се обърне ли? Не! Това е невъзможно! Впрочем, защо пък не: нали е тук точно заради това?

С разтреперана брадичка, почти докосваща ключиците, със сгушен врат и извит до счупване гръбнак, напрегната до крайност, Клара овладява страха – извърща глава, крадешком хвърля плашлив поглед през рамо.

Онова, което вижда, не прилича на нищо. Някакъв сивочерен конгломерат от движещи се, напълно абстрактни форми, изтерзани от начина, по който са изваяни с четката. Огромната картина се накланя насреща ѝ, сякаш иска да се сгромоляса върху нея, но тя е прекалено близо, лицата им почти се докосват, усеща дъха им. Вече може да обгърне с поглед целия ансамбъл.

Точно в средата на стаята е подредена изложбата.

Може да си откъдне – благоразумна предпазливост: тези невероятни движения на светлини и дебнещи сенки могат да бъдат възприети само ако наблюдаващият ги е седнал. И обратното – те нарушават равновесието на онзи, който ги съзерцава в изправено положение, вследствие на което бива завихрен в центъра на своеобразен, опияняващ циклон, плод на халюцинациите на упорити и неосведомени зрители.

„Стигна ли до канапето без да припадна, значи съм върха!“ – мисли си Клара.

Отпред, отдясно, отляво, а вече и зад нея, Вселената на Виерц се разгъва. Набъбва в гигантски пашкул. Бавно, тихо, после с пукот, сякаш нечий невидим бръснач разрязва свилената плът на небето. Материализацията на една необхватна и трагична невроза, където въздухът е пропит с мистицизъм, а леките повеи на мисълта повдигат драпериите на апокалиптични преддверия.

„Ще издържа! – обнадеждава се Клара. – Ще издържа!“

Овладява паниката си, ала очите се затварят пряко волята ѝ.

Най-сетне! Канапето! Тайнственият спасителен остров, изплувал от небитието на безбродния океан. Тя го докосва пипнешком, отпуска се върху него. Брои до три, разтваря бавно клепачи.

Повдига ѝ се, но успява да се съдържи. Свита в кожената тапицерия, тя се опитва да овладее виденията. Между отделните пристъпи на напрежение и жлъчни спазми, на моменти успява. Платната от двете страни

на входа, които са й били непознати, всъщност са „Триумфът на Голгота“ и „Сцена от Ада“. Непоносими спомени. Тя за миг се опитва да си представи художника, измъчван от своите душевни терзания, в плен на обърканата си и необузdana метафизика. Застанал сам на собствения си ешафод, изправен безмилостно пред прага на собствената си бездна. С ръцете си, със своите четки и бои този човек бе изобразил своята собствена присъда. А най-накрая я беше подписал.

Тъкмо е посвикнала донякъде с обкръжението и атмосферата, когато най-неочаквано Клара онемява:

„Господи! Какво е това?“

Петно! Насред самата Голгота!

Огромно и влажно петно се е разстлало сред цветовете на Пъкьла. Малко по-нататък – друго! По-насетне – още едно. При това върху една и съща картина, чиято материя сякаш се разлага от съмнителна корозия.

„Но какво става?“

Тя извърта поглед. С останалите картини е същото!

„Боже милостиви? Защо това място е толкова зле поддържано? – Клара започва да се възмушава. – Какви са тези щети! Дали няма течове на тавана? Направо да си помисли човек, че тези произведения тук са престојали години наред под дъжда! За да се оправят, ще е необходима пълна реставрация!“

Всъщност, не е така с всички картини! Част от тях са запазили своята свежест. Например тази – „Гърци и троянци, оспорващи тялото на Патрокъл“ – е напълно недокозната. Подобно е и положението с „Прелестната Розина“, съзерцаваща в огледалото скелетното си изражение. Но онези, останалите...

Като омагьосана Клара ги гледа втрещено и е изумена. Вече не съзира налудничавите идеи на художника, изразени в картините, очите й настойчиво търсят опустошенията, причинени от замърсяванията. Онова, което открива, я води до отчаяние. На места боята дотолкова се е олющила, че е изчезнала изцяло и ленената основа е изскочила наяве, самата тя повредена. Някои от героите, като например този хилещ се циклоп, почти напълно са се размили и пропаднали в тъмнината на разложението, чертите им са съвсем заличени.

Клара напруга своята памет, мъчи се да си спомни с всички сили. Дали като дете, когато често посещаваше тези места, не бе забелязала подобна катастрофа?

Не ѝ се струваше да е така.

Нима се страхуваше толкова, защото всичко бе така отдалечено назад в миналото? Нима наистина до този момент не бе виждала тези картини? Или може би просто навремето бе възприела тревожната им съблезън, без да се опитва да ги разбере? Е, нали точно затова днес бе тук – заради това уточняване със самата себе си, заради равносметката с онава минало, което живееше в нея, обитаваше я, населяваше сънищата ѝ, чиито сили тя искаше да обуздае с умението на възрастен, след като толкова дълго бе понасяла неконтролируемата му власт...

„Ще отида да поговоря с пазача!“ – решава Клара. Изправя се и взема една книга, оставена върху еднокраката масичка наблизо.

„*Виерц¹, разбитите илюзии на несретника-гений*“.

„Боже мили! Пак ли?“

Заинтригувана, тя разтваря книгата, пробягва с поглед по страници-те, спира се на някои пасажки. Ето я, вече се е оплела и в тяхната магия. И пред нея се явява в цялата си сложност едно измъчено, комплексирано същество.

Антоан Виерц – нарисувал с желание своя автопортрет.

Изпод измамливите черти на цивилизования, брадат и вежлив мъж, от страницата я лъхва цялата му трагична същност.

През 1850 година този четиридесет и четиригодишен човек, преждевременно изтощен от мегаломанията и безразличието на своите съвременници, предлага сделка на новосформираното белгийско правителство: къщата, построена изцяло по негов вкус, но на държавни разности, след смъртта му да бъде разменена като дарение срещу цялото негово творчество. Приживе Виерц е готов да основе там музей-паметник, предназначен за бъдните поколения, където творчеството му да бъде по достойнство оценено.

Предложението е прието. Гигантското дете най-сетне може да се излюпи от Яйцето, сътворено специално от и за него.

До смъртта си, петнайсет години по-късно, художникът не ще напусне повече това място, станало свидетел на страданията, вдъхновенията, възходите и паденията му.

„Господи! – въздъхва Клара, без да преустанови четенето. – Нищо чудно, че тук трудно се диша! Нима е възможно такъв емоционален

1. Антоан Виерц – белгийски художник (роден в Динан през 1806 и починал в Брюксел през 1865), вдъхновявал се от творчеството на Рубенс. Обичал импозантните фигури и колоритните сцени, наситени често с мистицизъм. Най-доброто му произведение е „Прелестната Розина“. Бел. прев.

заряд да цари в тази къща?“

Но Виерц не е удовлетворен от произведенията си. Според него блясъкът на маслената рисунка деформира способността на зрителя да я възприеме, прикривайки картините зад отражения, напластявайки ги с нежелателни и разрушителни отблясъци.

Точно тогава той се захваща с поредната задача – да измисли нов начин, с който да революционизира матираната рисунка. Издирванията увреждат белите му дробове, но той успява да измери и разработи нови предпазни покрития, за които е сигурен, че ще му донесат слава и авторитет. Ала следва нов неуспех: публиката и професионалистите в тази област не са доволни от неговите находки. Напук на всички, той извлича от работата си неистово удовлетворение, поне що се отнася до собственото му творчество. От този момент нататък произведенията му не съдържат повече ни лъч светлинка – човек би могъл да ги оцени единствено ако ги обхване в тяхната цялост. Въпреки болестта, която го разяжда, художникът работи като бесен. И през следващите десет години създава най-значимите неща в творчеството си, преди да си отиде с разкъсан дихателен апарат от тоя неразбрал го свят.

За зла участ и тук нещата се объркват тотално. Той отново се е излъгал както в техниката, така и в духа, и във формата. Неговият метод, който по собствените му думи „...*трябва да пожали, да пощади маслените картини*“, се оказва една ужасна грешка, тъй като с времето всичко започва от само себе си да се разпада. В началото сравнително бавен, с течение на годините процесът на гниене и разложение се задълбочава. Затова днес всички матирани картини на Виерц са потънали едновременно в дълбока и необратима нощ, представляват разруха без възможност за каквато и да е помощ. Те умират от същата болест, покосила и техния автор – жертви на необясними заблуди и окончателни химични реакции.

„Но това е ужасно!“ – мърмори на себе си Клара изумена.

Проказата.

Навсякъде около нея царства разкапването на нишките, деградацията. Гниенето разяждаше материята, с всеки изминат миг то поглъщаше цветовете и щрихите, смилаше видимия ужас с още по-ужасяваща наостършеност.

Клара потръпва. Оглежда се с тревожен поглед, в който несигурност се преплита с погнуса. Нещо смътно витае във въздуха, но тя не може да го открие. Потapia се отново в книгата.

„*Върхът на безумието* – продължаваше там авторът, – *е съдбата*

на двете картини – «Преждевременно погребение» и «Принцът на Мрака». Те са най-завършените произведения сред опитите на Виерц и същевременно най-големият му позор, плачевни, окаяни... Тук корозионните съставки не само че са атакували изцяло картините, нещо повече – те са ги видоизменили основно!“

„Дяволска работа!“

Клара не може да се сдържи. От гълбините на душата ѝ викът е избликнал спонтанно.

Тя скача на крака, пресича тичешком ателието, после и другите зали, запъхтяна се спира едва пред стаичката в дъното. Вратата ѝ обаче е затворена: тук със сигурност никой не е стъпвал с години. Несъмнено онова, което се таи отвътре, не става дори и за гледане.

Без да се колебае, Клара натиска дръжката. Прави една стъпка, прекрива внимателно, ала с решимост прага. Влиза. Викът ѝ изригва като вулкан.

Стените тук са обхванати от зеленикави пихтиести течове с отблъскваща миризма. „Преждевременно погребение“ – подпухнала, лепкава, похабена от мехури и буци, е станала неузнаваема, сякаш картината с месеци е престояла във вана с киселина. Колкото до „Величавият Луцифер“, от нея е останала само гнойна магма, от която едва-едва се подава последната останка на великолепието на Лукавия – разнищеният скелет на голямо черно крило.

Вкаменена, Клара е застинала. Вонящите изпарения се впиват в гърлото ѝ. Тя кашля, прави три крачки назад, четвърта и отново се връща, против волята си – хипнотизирана, омагьосана.

Очите ѝ машинално търсят любимата ниша, тясното ъгълче, където някога като дете се бе сгушвала като в майчин skut.

Нов вик. На изненада, на ужас.

Там, точно на мястото, където спомените отново и отново нахлуват, връщат се към нея на тласъци, въпреки царящата разруха навред, лежи сгърчено трупчето на дете, полузатрупано от разхвърляните край него книги, тетрадки, моливи...

Превъзможвайки погнусата от разлагащата се плът, Клара се втурна натат, наведе се, затърси отчаяно следа, искрица живот... но не намери.

С треперлива ръка повдигна немощно отпуснатата върху гърдите детска главица, откри анемичното личице, което падналите кичури прикриваха. Бледи бузки, почти посинели, измършавели скули – детето

бе на не повече от дванайсет години.

Леден покров се спусна, парализира девойката. Това мъртво момиченце пред нея, тази пихтиеста каша бе не друго, а именно...

Да, това бе *самата тя* преди двадесет години.

Всичко изведнъж рухна край нея. Пространството се завъртя, някакви центробежни сили като че ли го всмукаха навътре в небитието. Вселената се пропука, разнищи, пашкулът взе да се свива. Разложението започна да я разяжда, разрухата запъпли... Всичко се рушеше, пропадеше: обучението ѝ по журналистика, бракът ѝ, синовете ѝ, които умираха пред очите ѝ, професията ѝ, която тя толкова обичаше и която толкова я вълнуваше... кошмарите, които я доведоха тук и отново...

ВСИЧКО!

От нея остана само анемичното, измършавяло момиченце, което издъхваше пред очите на нейното друго „аз“, поело по пътя за Вечното Никъде. Момиченце, задушавано ден след ден от зловредните изпарения в стая без прозорци и никога непроветрявана. Момиченце, което в предсмъртния си миг изхвърляше от богатото си, освободено от предразсъдъци въображение цяло едно бъдеще, което бе предусещало като щастливо и прекрасно. Обучение по журналистика, брак по любов, двама сина, вълнуваща професия...

Бъдеще, в което въпреки всичко Виерц и неговото проклетие заемаха своето място.

Кошмари, обсебване и в крайна сметка капчица любопитство дали на проклятието сила да довърши своето пагубно дело.

И само след малко, когато пожарникарската кола с надути сирени щеше да се закове със свистящи гуми пред решетестата ограда на портала, Клара нямаше да я чуе. Натровеният въздух в къщата на художника щеше окончателно да е довършил своето зловредно деяние... подпомогнат от задгробното дихание на гениалния Виерц, на изпълнения с доволство поглед на станалия още по-величав Луцифер, Принц на Мрака, на зле затворения ковчег и напластилата се с години злоба, омраза, обиди, лудостта на един свят и на един много лош, невероятно лош късмет...

КРАЙ

© Ан Дюгюел
© 2002 Любомир Найденов, превод от английски

Източник: Преводачът

Публикация:

Сборник „Странни светове“ (разкази)
Съставителство и превод: Любомир Найденов
Издателство „Офир“, 2002, Бургас

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/5520>]